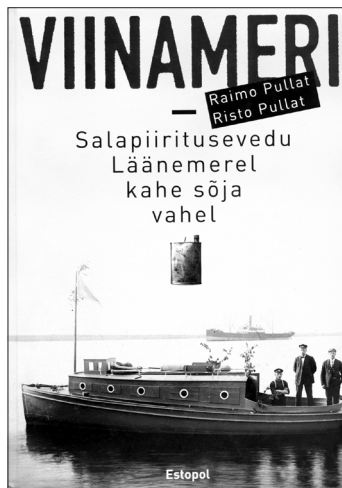

Pullat Raimo, Pullat Risto.
Viinameri. Salapiiritusevedu
Läänemerel kahe sõja vahel. –
Tallinn: Estopol, 2010. – 446 lk.
(*Pullats Raimo, Pullats Risto.*
Degvīna jūra. Spirta kontrabanda
Baltijas jūrā starp diviem kariem)

Tallinā ir nākusi klajā Latvijā labi pazīstamā vēsturnieka profesora Raimo Pullata kopīgi ar dēlu Dr. iur. Risto Pullatu sarakstīta grāmata ar neparastu nosaukumu “Degvīna jūra”. Grāmata ir apliecinājums tam, cik daudz interesanta slēpjas vēstures gaitas sānceļos, kuri bieži vien paliek ārpus pētnieku uzmanības loka. Vajadzīgs īpaši vispusīgs skatījums uz vēsturi, lai spētu novērtēt, cik ļoti arī šķietami sekundāras norises ir būtiskas kopīgās vēstures ainās izpratnei, jo tieši detaļas veido tās daudzšķautņaino mozaiku. Centieni saskatīt, izprast un atainot, kā detaļās izpaudās dzīves norises pagātnē, ir sevišķi rezultatīvi, ja šīs detaļas vērtētas ar tikpat lielu rūpību kā maģistrālās tēmas. Tas ir raksturīgs Raimo Pullata pieejai jebkuram pētījumam, bet jaunajai grāmatai jo sevišķi. Turklāt saistošs un spraigs izklāsts liek sekot atainotiem notikumiem ar neatslābstošu interesi. Īpaši jāuzsver, ka Raimo Pullats ir pirmais vēsturnieks Baltijā, kas pievērsies attiecīgai tēmai. Grāmatā pirmo reizi vēsturnieka skatījumā parādīta kontrabandas loma Baltijas jūras apkaimes zemju vēsturē, šajā gadījumā – nelegālā alkohola tirdzniecība, tās apjomi un nozīme ekonomikā (Igaunijā starpkaru laikā tā deva ceturto daļu no ienākumiem!). Grāmata nav tapusi pēkšņi. Spirta kontrabanda kā Baltijas jūras piekrastes iedzīvotāju ierasta nodarbe saistījusi autora interesi jau ilgāku laiku. 1993. gadā Tallinā un tai pašā gadā Somijā Oulu publicēta R. Pullata grāmata “Spirta kontrabanda no Igaunijas uz Somiju. 1919–1939” (Salapiiritusevedu Eestist Soome. 1919–1939. Tallinn: Saareke, 1993. 126 lk.). Pētījumus šajā virzienā autors ir turpinājis un padziļinājis. Jaunā izdevuma apjoms ir krietni plašāks, bet tēmas risinājums – daudzpusīgāks. Spirta kontrabanda no Igaunijas uz Somiju risināta plašākā Baltijas jūras piekrastes zemju kontekstā. Atbilstoši autora interesei par vēsturisko notikumu saistību ar kultūru grāmatā nozīmīga vieta atvēlēta spirta kontrabandas ietekmei uz piekrastes iedzīvotāju dzīvesveidu – kultūras aizguvumiem un citām ar to saistītām norisēm.

Grāmatas pamatā ir plašs avotu materiāls no Igaunijas, Somijas un Polijas arhīviem, kas vēstures pētniecības aprītē ieviests pirmo reizi un sniedz detalizētu pārskatu par atainotām norisēm. Tie ir muitas, robežsardzes, tiesu, ārlietu, finanšu ministriju un citu valsts iestāžu dokumenti. Izmantotas attiecīgā laika Igaunijas un Somijas periodikas liecības, muzeju materiāli – notikumu dalībnieku atmiņas, fotoattēli un ar aplūkoto nodarbi

saistītie priekšmeti. Sevišķi atzinīgi vērtējams grāmatas bagātīgais ilustratīvais materiāls – oriģinālās fotogrāfijas no muzejiem un privātpersonu kolekcijām, kā arī dokumentu kopijas, kas spilgti papildina tekstu.

Ievadā sniegts ieskats Igaunijas un Somijas tirdzniecības vēsturē, kas ļauj labi izprast 20. gs. nelegālā tirgus izveides priekšnoteikumus. Uzsvērts – no teicoša nozīme bija gadsimtiem ilgi pastāvējušiem un ierastiem maiņas tirdzniecības sakariem starp jūras piekrastes igauņiem un somiem. Kā sekmējošs faktors 20. gs. atzīts Somijas valdības alkohola aizliegums kopš 1919. gada, kas deva pretēju efektu – kontrabandas dzērieniem radīja tirgu un izdevīgus noieta apstākļus Somijā.

Pirmajā nodaļā “Somijas aizlieguma likums un kontrabanda” iekļauts plašākais materiāls – tā aizņem vairāk nekā 200 lappušu. Nodaļā sniegta detalizēta, uz dokumentu faktiem un skaitļiem balstīta spirta kontrabandas hronika 20. gs. 20.–30. gados. Milzīgais avotu materiāls, kas aptver spirta kontrabandu Baltijas jūrā no ražotājiem līdz patērētājiem, ļāvis atainot to kā nodarbošanās nozari, kurai bija izveidojusies sava noteikta sistēma. Ar neatslābstošu interesi lasāmas lappuses, kurās izsekotas spirta kontrabandas norises detaļas vai, kā autors tās nosaucis, *modus operandi*. Parādīta darba dalīšana un organizēšana. Ar dažādām valstīm piederošiem kuģiem spirts tika attransportēts Somijas līča neitrālajos ūdeņos. Piekrastes ciemu iedzīvotāji ar laivām atgādāja to no kuģiem krastā. Tālāk kontrabandas precī nogādāja vietējie sīkie izplatītāji. Ar milzīgu izdomu bija izveidoti paņēmieni, inventārs un tirgotāju ekipējums, ar kuriem slēpa un izplatīja nelegālos alkoholiskos dzērienus. Attīstoties un augot kontrabandai, bija izveidojusies strikta tās dalībnieku hierarhija. Virsējais slānis bija bagātie kuģu īpašnieki, tie bija daudzos gadījumos saistīti ar ekonomisko un politisko eliti. Otrais slānis bija piekrastes iedzīvotāji – ātrlaivu īpašnieki, kas guva peļņu, atgādājot spirtu no neitrālajiem ūdeņiem krastā. Darbības koordinēšanai tie bija apvienojušies sava veida trestos. Trestu organizatori – t.s. spirta karaļi un grāfi savās operācijās balstījās uz koruptīvām saitēm, kas sniedzās pat valdībā. Atainota konkurences cīņa, tirgus dalīšana starp kontrabandistu apvienībām un to pārraudzītiem piekrastes apvidiem. Trešais – zemākais kontrabandas līmenis aptvēra alkohola izplatītājus un tirgotājus piekrastē. Skaitliski tas bija visai plašs – iespēju ar spirta kontrabandu tikt pie ienākumiem centās izmantot katrs piekrastes ciema iedzīvotājs. Ar to Somijā un Igaunijā nodarbojās veseli ciemi un ģimenes, ieskaitot sievietes un bērnus: tirgošanās ar kontrabandas spirtu bija ienesīgāks iztikas avots salīdzinājumā ar zveju, zemkopību un citām nodarbēm, kas ne vienmēr spēja pabarot. No tā izrietēja ciemu iedzīvotāju nebūt ne negatīva attieksme pret spirta kontrabandu: to neuzskatīja par noziegumu, tā bija tikai peļņas iespēja. Riskanta, bieži bīstama, taču ienesīga. Turklāt tautas priekšstatos tā piederēja pie gadsimtiem ierastās preču apmaiņas starp Baltijas jūras piekrastē dzīvojošām tautām. Ar spirta kontrabandas ienesto naudu veiksmīgos ciemos krietni cēlās sadzīves apstākļi: tika iegādātas labākas preces, būvētas jaunas ēkas utt.

Otrā nodaļa “Cīņa ar kontrabandas spirtu. Spirta kontrabandas sekas” veltīta valsts iestāžu cīņai ar alkohola kontrabandu. Kontrabanda parādīta

kā starptautiska problēma – “Baltijas jūras mēris”, kas turklāt sarežģīja attiecības ar citām valstīm, sevišķi Somiju. Spirta kontrabandas apkarošanas apmērus Igaunijā raksturo fakts, ka tā veidoja $\frac{3}{4}$ no robežas sargājošo iestāžu darbības pasākumiem. Atainotas robežsardzes sadursmes ar kontrabandistiem, kas nereti izvērās apšaudēs. Tāpat izsekoti Somijas jūras robežsardzes pret kontrabandistiem vērstie pasākumi un tās sadarbība ar Igaunijas attiecīgajiem dienestiem, apkarojot spirta kontrabandu Baltijas jūrā. Sniegti fakti par korupciju robežsardzē un muitā. Sadaļā “Noziegums un sods” apkopoti materiāli par kontrabandistiem piespriestiem sodiem – to apmēriem un izciešanas apstākļiem.

Interesants ir apskata noslēgumā sniegtais spirta kontrabandas vērtējums no kultūras vēstures viedokļa. Tai bija arī sava veida pozitīvas sekas, kas izpaudās savstarpējos kultūras aizguvumos. Spirta kontrabanda kā viena no apmaiņas tirdzniecības nozarēm, kaut arī bija nelegāla, sekmēja igauņu un somu piekrastes iedzīvotāju sakarus – laulības, aizguvumus valodā, apģērbā, ēdienā u.c., kas bagātināja vietējo garīgo un materiālo kultūru.

Grāmatas noslēgumā, vērtējot spirta kontrabandas apjomu un izpausmi Baltijas jūrā starpkaru laikā kopumā, autors atzīst tās profesionālu raksturu un atbilstību organizētai noziedzībai. No tā izriet secinājums: aizgājušo laiku spirta kontrabandā var meklēt saknes narkotiku kontrabandai Baltijas jūrā mūsdienās.

Vērā ņemami grāmatas pielikumi: plašie avotu un literatūras saraksti, skaitļi un tabulas, kas raksturo spirta kontrabandu Igaunijā un Somijā. Izdevums satur arī bagātīgu vizuālo informāciju – fotogrāfijas, kartes un dokumentus, kas būtiski papildina izklāstu. Igauņu valodas nepratējus ar grāmatas saturu iepazīstina kopsavilkums angļu valodā. Latvijas lasītājiem iepazīties ar pētījumu būtu sevišķi nozīmīgi – daudzos gadījumos aprakstītās norises skāra arī Latvijas ūdeņus un krastus.

Linda Dumpe

Arheologu pētījumi Latvijā
2008–2009 / Sast. J. Urtāns,
I. Virse. – Rīga: Nordik, 2010. –
285 lpp.: il.

Latvijas Arheologu biedrības nule publicētais izdevums, kurš ar nosaukumu “Arheologu pētījumi Latvijā” iznāk kopš 2000. gada, nomainot no 1972. gada izdotos “Zinātniskās atskaites sesijas materiālus par arheologu pētījumu rezultātiem” un pirms tam no 1959. gada izdotās “Referātu tēzes zinātniskai sesijai”, šogad ir īpaši biezs. Šoreiz krājumu laidis klajā apgāds “Nordik”, mainījies arī vāka un titullapas noformējums.

